

Солдатський В. В.

асистент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична
академія»

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СТРОКУ В КОНТЕКСТІ ООНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Кримінальний процесуальний кодекс України, автори якого стверджують, що його основна ціль — впровадити європейські цінності та принципи до української системи кримінальної юстиції, де нарізним каменем будуть права людини (Верланов С., Процюк О. Новий Кримінальний процесуальний кодекс: назустріч більш цивілізованому підходу? / С. Верланов, О. Процюк // Юридична газета, № 05 (347) від 29 січня 2013 року.). Стаття 2 своїми завданнями зазначає «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду». Звичайно, порівняно з «Радянським» кодексом, діючий закон містить ряд значних змін, що трансформують систему кримінального провадження. Це, відповідно, означає докорінні зміни в кримінальному судочинстві, що в свою чергу піднімає ряд не вирішених старих та нових питань. Відмітимо, питання порушення строків (умисних затягувань кримінального процесу) тривалості кримінальних проваджень далеко не нові, разом з тим, вони залишаються актуальними, оскільки тягнуть за собою порушення як загальних правил судочинства, так і прав та законних інтересів громадян в цілому.

Саме тому, одним із досягнень КПК мало б стати суттєве підвищення оперативності кримінального провадження. У Кодекс закладено велику кількість норм та інститутів, які сприятимуть дотриманню максимально стислого строку від початку досудового розслідування до прийняття кінцевого рішення (Острійчук О. Особливості судового розгляду за новим КПК України / О. Острійчук // Правовий тиждень. Щотижнева інформаційно-правова га-зета [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16_061&show=news&newsid=122923).

Слід зазначити, що дотримання процесуальних строків в кримінальному судочинстві складає невід'ємну частину права людини на справедливий судовий розгляд, передбачений основоположним нормативно-правовим актом Ради Європи в галузі прав людини — Європейською Конвенцією про захист прав людини і основних свобод, яка підлягає виконанню Україною з моменту її ратифікації. Так, частина 1 статті 6 Конвенції, що згідно частини 1 статті 9 Конституції України є складовою частиною національного законодавства України, встановлює: «Кожен... при пред'явленні йому будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і публічний розгляд справи в розумний строк незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону» (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // Офіційний вісник України від 16.04.1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270).

Виходячи з прецедентної практики рішень Європейського Суду слід врахувати, що сфера реалізації вказаного права людини, а, відповідно, й предмет механізму нормативно-правового регулювання забезпечення розумних строків кримінального судочинства, не обмежуються судовими стадіями кримінального процесу. Вони поширюють свою дію також на стадії порушення

кримінальної справи (дослідчого провадження, офіційного початку кримінального переслідування) і досудового розслідування. Отже, враховуючи це, варто вказане положення розглядати як окремий принцип кримінального судочинства (Костін М. Забезпечення розумних строків судочинства у кримінально-процесуальному законодавстві України / М. Костін // Вісник Львів. Ун-ту. — Серія юрид. 2011. Вип. 53. — С. 366—374).

Отже, як ми вже досліджували вище, кримінальний процес, як і будь-яка інша діяльність, теж характеризується тривалістю в часі. Разом з тим, надмірна тривалість провадження у кримінальній справі негативно впливає на реалізацію прав та законних інтересів суб'єктів кримінально-процесуальних правовідносин. Таким чином вкрай потрібно як обмежити тривалість процесу кримінального провадження у часі, так і надати реальні часові можливості для використання прав та виконання обов'язків учасниками кримінального судочинства.

Одним із ефективних засобів регулювання його темпоральних параметрів є принцип процесуальної економії. Незважаючи на те, що вказаний принцип забезпечує раціональний підхід до побудови та здійснення кримінального судочинства з метою швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винних і притягнення їх до відповідальності з мінімальними затратами не лише часу, але й сил і засобів учасників кримінально-процесуальної діяльності (з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства). Принцип процесуальної економії впливає на раціональне використання часу у кримінальному процесі та простежується через низку норм, що регулюють кримінально-процесуальні відносини. Таким чином, загальна мета зміни процедури судового розгляду за новим КПК України — мінімізація строків судового розгляду за умови забезпечення прав всіх учасників кримінального провадження.

Можна без перебільшення стверджувати, що норма про дотримання органами державної влади розумних строків кримінального процесу вистраждана людством шляхом відстоювання своїх прав, честі та гідності особи, залученої до процесуальних правовідносин з органами влади. У своєму історичному розвитку вказана вимога-принцип цілком довела суспільну та особисту цінність, а, отже в наш час однозначно оцінюється провідними демократичними та правовими державами як суттєва гарантія ефективної забезпечення свободи та особистої безпеки людини і громадянина. Різноманітність способів регламентації часових характеристик кримінально-процесуальних відносин дає підстави зробити висновок про широкі можливості забезпечення раціонального використання часу у кримінальному судочинстві. Незважаючи на наявні відмінності між ними, вони однаковою мірою забезпечують реалізацію завдань кримінального судочинства, впорядковуючи кримінально-процесуальну діяльність. Вважаємо «розумним строком» може бути лише такий, що забезпечує захист прав та законних інтересів потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та засудженого, а також інтересів правосуддя у кримінальному провадженні. У КПК України слід передбачити вимогу Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод від щодо дотримання розумних строків судочинства. Цю вимогу необхідно розглядати як самостійний принцип кримінального процесу, що підлягає реалізації правозастосовцями вже сьогодні. Концептуальною основою нормативно-правового механізму забезпечення розумних строків кримінального судочинства має стати формування системи ефективних правових засобів, що дозволяти би досягти балансу реалізації публічних і законних особистих інтересів конкретних суб'єктів кримінально-процесуального провадження у максимальному наближенні до індивідуальних обставин правового спору.